

ปริทัศน์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนไทดำ มีทั้งในลักษณะของงานวิจัยวิทยานิพนธ์และบทความ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะพรรณนาโวหารเกี่ยวกับลักษณะทั่วไป ลักษณะทางสังคมและครอบครัว ลักษณะการดำรงชีพ การปกครอง และความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายงานของ นฤต ชมภูษ (2532) เรื่อง การศึกษาประเพณีของชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านเกาะแรด จ.นครปฐม เป็นการศึกษาเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ และประเพณีที่สำคัญเกี่ยวกับความเชื่อ ได้แก่ ลักษณะของบ้านเรือน การแต่งกาย ทรงผมของสตรี งานหัตถกรรม การประกอบอาชีพ อักษร และภาษา ส่วนงานประเพณีที่สำคัญเกี่ยวกับความเชื่อ ประกอบด้วย การเสนผีเรือน การเสนตั้งบั้ง การเสนเรียกขวัญ การไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน การแต่งงาน การทำศพ การขึ้นบ้านใหม่ การเล่นคอน และการอยู่ข่วง

ซึ่งพบว่าการจัดระเบียบของครอบครัว ใช้ระบบของเครือญาติเป็นเกณฑ์ กล่าวคือ ใช้การนับถือผีเดียวกันเป็นหลักในการรวมกลุ่ม โดยสถานภาพของชายมีสิทธิเหนือกว่าหญิง และมีการแบ่งชนชั้นทางสังคมเป็นสองระดับ คือ ชนชั้นผู้น้อย และชนชั้นผู้ท้าว อีกทั้งยังพบว่าวิธีการปฏิบัติตามประเพณีความเชื่อในปัจจุบัน เป็นการผสมผสานระหว่างวิธีปฏิบัติตามแบบดั้งเดิม และวิธีทางพุทธศาสนา

วิทยานิพนธ์ของ มยุรี วัดแก้ว (2521) เรื่อง การศึกษาโครงสร้างสังคมของลาวโซ่ง โดยศึกษาลาวโซ่งในเขต ต.หนองปร่ง อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี พบว่าพิธีกรรมแสดงออกถึงสถานภาพของบุคคลและของกลุ่มบุคคล จากรายละเอียดเกี่ยวกับพิธีเสนเรือน พิธีแต่งงาน และพิธีศพ ที่ใช้ในการศึกษา การจัดโครงสร้างสังคมสามารถให้เห็นว่าสถานภาพของบุคคลในสังคมลาวโซ่งนั้น แตกต่างกันทางเพศไม่ใช่อายุ โดยฝ่ายชายมีความสำคัญและมีสถานภาพสูงกว่าสตรี ตลอดจนระเบียบครอบครัวของลาวโซ่งใช้ระบบเครือญาติ (Kinship Systems) เป็นเกณฑ์ โดยมีแนวคิดเรื่องผีเดียวกันเป็นสัญลักษณ์ร่วมกัน และโครงสร้างสังคมระดับชุมชน เป็นไปตามแนวคิดดั้งเดิมของลาวโซ่ง ซึ่งมีได้ขึ้นอยู่กับดินแดน (Territory) แต่ขึ้นอยู่กัระบบเครือญาติ อันประกอบด้วยญาติทางสายโลหิต และญาติทางการแต่งงาน ดังนั้น ชุมชนลาวโซ่ง จึงประกอบด้วยครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัวที่เป็นเครือญาติกัน อีกทั้งชุมชนของลาวโซ่งมีการจัดลำดับชั้นทางสังคม โดยใช้วงศ์ตระกูลหรือครอบครัวเป็นเกณฑ์ในการแบ่งชนชั้น ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ชนชั้นคือ ชนชั้นผู้ท้าว และชนชั้นผู้น้อย โดยพิธีกรรมของผู้ท้าวจะใหญ่กว่าผู้น้อย รวมทั้งชุมชนลาวโซ่งเป็นชุมชนเปิด ทำให้ระบบเครือญาติลาวโซ่งกระจายออกไปกว้างตามท้องถิ่นต่าง ๆ

รายงานวิจัยของ เรวี สืบสุข, สุขมาน ยอดแก้ว และรัชฎาพรรณ เศรษฐวัฒน์ (2524) เรื่อง **วรรณกรรมพื้นบ้าน ไทยทรงดำ อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี** เป็นการศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านของชาวไทยทรงดำ (ไทดำ) แล้วทำการวิเคราะห์หรืออธิบายวิถีการดำรงชีวิต ความเชื่อ ค่านิยมและพิธีกรรม วิถีการดำรงชีวิต ได้แก่ การเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีอาชีพหลัก คือ การทำนาไร่และเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้งาน ตลอดจนเครื่องแต่งกายและการละเล่น ส่วนความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อในไสยศาสตร์ เช่น ผีหรือ วิญญาณ ผีบรรพบุรุษ ผีประจำสถานที่ ผีที่เกี่ยวกับเกษตร ฯลฯ ความเชื่อในโชคลาง ค่านิยม ได้แก่ ความสามัคคี ความซื่อตรง ความกตัญญูต่อบุคคล ฯลฯ ตลอดจนประเพณีพิธีกรรม ได้แก่ การแบ่งขวัญ การทำศพ และประเพณีเกี่ยวกับสังคม เช่น ประเพณีลงข่วง ประเพณี ได้ให้ศาลประจำหมู่บ้าน ฯลฯ

สาระนิพนธ์ของ สมชาย นิลอาธิ (2521) เรื่อง **เรือนโซ่ง : บ้านโซ่ง ตำบลสระยายโสม อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี** พบว่าลักษณะและแผนผังของหมู่บ้านจะรวมกลุ่มเรือนโดยเปิดลานกว้างของแต่ละกลุ่มเรือน ตลอดจนมีความเชื่อในการสร้างเรือนเช่น พิธิยกเสาเอก ของใช้ในพิธียกเสาเอก โดยเหนือเสาเอกมีประกอบด้วยของครอบหัวเสา พร้อมแขวนเต้าไม้ พริก ข้าวโพด ปลีกกล้วย หัวหอมแห้ง ต้นกล้วย ต้นอ้อย และจากลักษณะโครงสร้าง รวมทั้งส่วนประกอบของเรือนทำให้สามารถแบ่งประเภทของเรือนในหมู่บ้านออกได้เป็น 3 ประเภท คือ เรือนโซ่งแบบดั้งเดิม เรือนโซ่งแบบดัดแปลง และเรือนโซ่งแบบลุ่มจั่ว

รายงานวิจัยของ สุมิตร ปิติพัฒน์ บัณฑิต อ่อนดำ และ พูนสุข ธรรมาภิมุข (2521) เรื่อง **ลาวโซ่ง : รายงานวิจัย โดยศึกษาชาวไทดำ (ลาวโซ่ง) ในหมู่บ้านดอนทราย ต.ทับคาบ อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี และความเชื่อศึกษาจากหมู่บ้านลาวโซ่งอื่น ๆ ใน ต.หนองปรัง ต.หนองชุมพล อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี จ.สุพรรณบุรี และ จ.นครปฐม** ซึ่งศึกษาจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมและสังคมลาวโซ่ง โดยแยกเป็นลักษณะครอบครัวอดีตเป็นครอบครัวขยาย ปัจจุบันเป็นครอบครัวเดี่ยว การจัดชั้นทางสังคมที่แบ่งได้เป็นชั้นผู้ท้าวและผู้บ่าว ความเชื่อทางศาสนา ได้แก่ การนับถือผีฟ้าหรือแกน ผีเมือง ผีบ้าน ผีป่า ผีเขา ผีบรรพบุรุษ เครื่องใช้ไม้สอย เครื่องแต่งกายแบบทรงผม และการละเล่น ตลอดจนศึกษาแบบแผนการดำเนินชีวิตและวัฏจักรชีวิต ซึ่งได้แก่ การเกิด การอบรมเลี้ยงดู การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ การรักษาพยาบาล การตาย รวมทั้งศึกษาประเพณี และพิธีกรรมทางศาสนาบางอย่างของลาวโซ่ง เช่น การเสน ผีเรือน การทำปัดตง เสนอานปาง ฯลฯ

และผลจากการศึกษาดังกล่าว พบว่าชาวลาวโซ่งในประเทศไทยปัจจุบัน เป็นคน 2 วัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมดั้งเดิมสืบสองจุไท และวัฒนธรรมไทยสยาม

วิทยานิพนธ์ของ Hickey, G. C. (1958) เรื่อง **Social Systems of Northern Vietnam** เป็นการศึกษาชน 3 เชื้อชาติทางตอนเหนือของเวียดนาม ซึ่งได้แก่ คนเวียดนาม คนไท (Tho) และไทดำ (Balck Tai) โดยเป็นการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยา (Anthropology) และศึกษาเกี่ยวกับชาวไทดำ 5 ประการคือ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน และลักษณะทั่วไปของเรือนพักอาศัย ลักษณะการดำรงชีพ ที่เน้นการเกษตรกรรม รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ การล่าสัตว์ การประมง การถือครองที่ดิน ลักษณะการปกครอง ซึ่งได้แก่ การแบ่งชนชั้นทางสังคม การปกครอง ลักษณะทางความเชื่อ ได้แก่ ผู้นำประกอบพิธีกรรมทางความ

เชื่อพิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับความตาย ลักษณะระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ได้แก่ ชื่อเรียกของสมาชิกภายใน ครอบครัวการแต่งงาน มรดก และพิธีศพ

จากการศึกษาพบว่าชาวไทดำ มีลักษณะของชนเผ่าไท แบบดั้งเดิมที่สุด ซึ่งดูจากระบบความเชื่อที่ปราศจากอิทธิพลจากอินเดีย มีระบบทางสังคมแบบพัวดัล ขณะเดียวกันชาวไทดำก็ปลอดจากอิทธิพลของจีน ที่สุดเมื่อเทียบกับคนเวียดนามและคนไท

บทความอื่น ๆ ที่สำคัญประกอบด้วย

เก็ม จ่อง เขียนเรื่อง "คนไทยขาว และคนไทยดำในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม : ชื่อที่นั่นสำคัญไฉน" แปลเป็นภาษาไทยโดย พรเพ็ญ ยันตระกูล (2531) จากหนังสือภาษาเวียดนามเรื่อง คนไทภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม (1978) ซึ่งเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งในบทที่ 1 ของหนังสือ ที่ผู้แปลมีเจตนาจะให้ชื่อเขียนนี้เป็นข้อมูลเบื้องต้น สำหรับการศึกษาเรื่องของคนไทยในเวียดนาม โดยเริ่มต้นจากเรื่องความเป็นมาของชื่อคนไทที่แบ่งเป็น "ไทขาว" และ "ไทดำ" รวมทั้งผนวกเอาความคิดเห็นของรองศาสตราจารย์ ยูมิโกะ ซากุไร ที่มีต่อชื่อเขียนนี้

เก็ม จ่อง เขียนเรื่อง "บ้านและเมือง" แปลเป็นภาษาไทยโดย ทวี สว่างปัญญางกูร (2539) (เอกสารอัดสำเนา) อันเป็นส่วนหนึ่งของภาคที่ 4 จากหนังสือภาษาเวียดนาม เรื่อง คนไทในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม (1978) ซึ่งอธิบายเกี่ยวกับลักษณะและประเภทของครอบครัวคนไทดำ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ครอบครัวเล็ก และครอบครัวขยาย โดยครอบครัวเล็กจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนได้เป็น 3 แบบ ขณะที่ครอบครัวขยายเป็นเรือนยาวหลายห้อง (Long House) ที่มีการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนเพียงแบบเดียว

ซูชีพ อุดมชัย, จิรพร แสงศิลป์ และ เรืองยุทธ ตีระวนิช (2518) เขียนบทความเรื่อง "ลาวโซ่ง" โดยอธิบายลักษณะทั่วไปอย่างกว้าง ๆ ของคนไทยดำ ภาคกลางของไทย ตั้งแต่ประวัติศาสตร์การอพยพเข้าสู่ไทย อาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ที่เน้นการทำงานไร่ ครอบครัวที่ชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เครื่องแต่งกายของชายและสตรี การเกี่ยวพาราฮี และการแต่งงาน ที่ฝ่ายชายต้องไปอาสาที่เรือนของฝ่ายหญิง ก่อน 1 - 2 ปี ศาสนาและพิธีกรรมที่ยังคงนับถือที่ และเช่นบวงสรวง ไม่เสื่อมคลาย รวมทั้งลักษณะของหมู่บ้านไทดำ ที่มีอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเรือน ที่อยู่ไม่ห่างกัน โดยมีลานกลางบ้าน ตลอดจนลักษณะทั่วไปของเรือนไทดำ วัสดุ และชื่อเรียกโครงสร้างของเรือน

ทวี สว่างปัญญางกูร (2534) เขียนบทความเรื่อง "ระบบเมืองไทยในเวียดนาม" เป็นข้อเขียนที่กล่าวถึงเมืองอันเป็นที่อยู่ของคนไทขาว และคนไทดำ ที่เรียกว่าสิบสองจุไทหรือ 12 เมือง แต่ในความเป็นจริงมีทั้งหมด 16 เมือง "เจ้าเมือง" คือศัพท์เรียกเขตการปกครอง ต่างกับ "เจ้าเมือง" ซึ่งหมายถึงบุคคลผู้ปกครองเมือง 1 เจ้าเมืองประกอบด้วยเมืองเพียงอย่างน้อย 4 เมือง และแต่ละเมืองเพียงประกอบด้วย 30 - 40 ครัวเรือน นอกจากนั้นภายในเมืองเพียยังมีศูนย์กลางทางราชการและวัฒนธรรม ที่เรียกว่า "เชียง" หรือ "เวียง" ที่ประกอบด้วยตลาดสดและที่เล่นมีเมือง

ทวี สว่างปัญญางกูร (2539) เขียนบทความเรื่อง "คนไทในเวียดนาม : การแบ่งกลุ่ม" กล่าวว่า ในวงวิชาการเวียดนาม ได้จัดกลุ่มคนไทในเวียดนามทั้งหมดเป็นกลุ่มเดียวกัน เรียกว่า กลุ่มไต - ท้าย "ไต" (Tay) คือศัพท์รวมหมายถึงไทไต และไทหนุง ส่วน "ท้าย" (Thai) นั้นรวมไทดำ ไทขาว ไทแดง และไทกลุ่มย่อย เช่น ไทซ่านใจ ไทไต้ ฯลฯ โดยดำให้แม่น้ำแดงเป็นเส้นเขตแดน ผังขาวของแม่น้ำแดงไปด้านตะวันตกจนสุดพรมแดน เวียดนาม - ลาว เป็นถิ่นที่อยู่ของพวกท้าย ขณะที่ฝั่งซ้ายไปทางตะวันออกจนสุดพรมแดน เวียดนาม - จีน เป็นถิ่นที่อยู่ของพวกไต พร้อมอธิบายลักษณะของคนไท แต่ละกลุ่ม และถิ่นที่อยู่

นิธิ เอียวศรีวงศ์ "คนไทยมาจากไหนด้วย และคนไทยอยู่ที่นี้ด้วย" (ตุลาคม 2533 : 76 - 82) เป็นบทความที่แปลมาจากส่วนหนึ่งของหนังสือ From Lawa to Mon, from Saa to Thai ของ Condominas, G1 อันเป็นการสรุปประเด็นสำคัญในส่วนที่สองของหนังสือ ที่ว่าด้วย ความเรียงเกี่ยวกับวิวัฒนาการของระบบเมืองของไทย ซึ่งพบว่าระบบการเมืองไทย (ไทดำ) มีขั้นสูงสุดเพียงระดับ "เมือง" เท่านั้น ยังไม่ถึงขั้นได้พัฒนาขั้นเป็นรัฐหรืออาณาจักรขนาดใหญ่ โดยระบบการเมืองเป็นแบบ "ระบบกล่อง" กล่าวคือมีกล่องใหญ่ ข้างในมีกล่องเล็กเป็นชั้น ๆ ซ้อนลงไปเรื่อย ๆ สังคมไทแบ่งคนออกได้เป็นสองชนชั้นคือ ชนชั้นสูงและสามัญชน ชนชั้นสูงได้แก่ผู้ปกครองเมืองเพี้ยท้าว หมอช่าง สามัญชนได้แก่พวกปาย กวยก และบัวปาย

สุลี (2519) เขียนหนังสือ ประวัติ - ลัทธิของผู้ไตซงดำ เป็นการรวบรวมประวัติของผู้ไตซงดำ (ไทยดำ) ประวัติการอพยพเข้าสู่ดินแดนสยาม ตลอดจนอธิบายชีวิตของชาวไทดำ เมื่อเริ่มแรกตั้งถิ่นฐานในไทย นอกจากนั้นยังอธิบายการละเล่น และพิธีกรรมของคนไทดำได้แก่ เทศกาลลานช่วง พิธีเสน มีเรือน พิธีศพ งานกินหลอง การเกิด แแบ่งขวัญ และพิธีเอาผีขึ้นเรือน ฯลฯ รวมไปถึงอธิบายเกี่ยวกับผีเรือน ชนิดของผีเรือน และอธิบายลักษณะกว้าง ๆ ของบ้านและเรือนไทดำทั่วไปที่มีลักษณะเฉพาะตัว กล่าวคือ เป็นเรือนมีรูปทรงหลังคาลาดคุ่มเป็นรูปคล้ายกระโถมคลุมลงมาต่ำเตี้ย ถึงฝา มองดูไกล ๆ เหมือนไม่มีฝา

ศรีศักร วัลลิโภคม เขียนบทความเรื่อง "ความเชื่อเรื่องแกนในไทยดำ คาสนาดั้งเดิมของคนไทย" (กรกฎาคม - กันยายน 2534 ก.2 - 35) พบว่า ระบบความเชื่อและศาสนาของไทดำ มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ

1. ขวัญ อันเป็นความสัมพันธ์ของโครงสร้างระหว่าง แนวมิ่ง เหวอ โดยขวัญมีกระจายไปตามส่วนต่าง ๆ ในร่างกาย โดยมีขวัญหัวเป็นขวัญสูงสุด
2. แกน มีหลายองค์ ทำหน้าที่ต่าง ๆ กันโดยมีแกนหลวงเป็นแกนสูงสุด
3. ผีแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ
 - หลังจากธรรมชาติ เช่น ผีป่า ผีดิน ผีน้ำ ฯลฯ และ
 - หลังที่มาจากคนตาย คือ ผีเกิด ผีดำ ผีบ้าน ผีเมือง ฯลฯ

ซึ่งการนับถือ ผีเรือน และผีบ้าน มีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของชาวบ้านอยู่มาก ทั้งยังสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ให้กับผู้คนในชุมชนอีกด้วย เพราะการนับถือผีดังกล่าวนี้

เกี่ยวข้องกับการป้องกันไม่ให้คนจากภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องกับคนภายในอย่างง่าย ๆ ซึ่งเท่ากับป้องกันการรุกรานล้าล่วงเกิน จากคนภายนอกด้วย

และอธิบายลักษณะกว้างทั่ว ๆ ไปของลักษณะบ้านและเรือนไทดำในเวียดนาม ที่ไม่มีอะไรแสดงให้เห็นว่าเกี่ยวข้องกับการนับถือพุทธศาสนาเลย ตรงข้ามกลับมีศาลผีและหิ้งผีแทน และพบว่าเรือนไทดำในเวียดนามเป็นเรือนยาวหลายห้อง แยกทางขึ้นและเตาไฟระหว่งชายและหญิง ตลอดจนภายในเรือนมีเสาสำคัญ 2 เสาคือ เสาเอก และเสาเจ้าเชื้อ

สุมิตร ปิติพัฒน์ เขียนบทความ "ศาสนา และความเชื่อของไทยดำ" (กรกฎาคม - กันยายน 2534 : 42-49) พบว่า ลัทธิทางศาสนาของไทดำมีความแตกต่างกับลัทธิทางศาสนาที่มีรากฐานมาจากอินเดีย คือ ศาสนาพุทธและพราหมณ์เป็นอย่างมาก กล่าวคือ ศาสนาของไทยดำยังคงเป็นแบบ Animism คือ นับถือผี ชั่วญ และสิ่งเหนือธรรมชาติ อันเป็นการแสดงให้เห็นระบบความเชื่อถือทางศาสนาแบบดั้งเดิมของคนไท ก่อนที่จะรับเอาอิทธิพลของศาสนาพุทธและพราหมณ์เข้ามาปฏิบัติ

Be Viet Dang (1990 : 188-197) เขียนบทความเรื่อง Some Questions on Tay and Thai Ethnics Histories and Main Cultural Features. ซึ่งเกี่ยวกับคนไทในเวียดนามที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ Thai และ Tay แต่มีลักษณะร่วมกันหลายประการ เช่น มีวัฒนธรรม ทำนา ปลูกข้าวแบบนาดำ (Wet-Field) ปลูกพืชเสริมแบบไร่เลื่อนลอย เลี้ยงสัตว์ เพื่อเป็นอาหารและใช้แรงงาน จับปลาเพื่อนำมาใช้ประกอบอาหาร พร้อมทั้งอธิบายเกี่ยวกับผู้นำประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ ระบบการปกครองบ้านและเมือง ประวัติศาสตร์อย่างย่อ การอพยพของคนไทในเวียดนามและคนไทดำ ข้อแตกต่างระหว่างคนไทดำและคนไทขาว รวมทั้งอธิบายลักษณะทั่วไปของเรือนไทดำในเวียดนาม เช่น หลังคา รูปทรงกระดองเต่า ผังพื้นเรือนรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า บ้านไต่ทางขึ้น 2 ทาง เป็นต้น

Condominas, G. เขียนหนังสือ From Lawa to Mon, from saa' to Thai แปลเป็นภาษาอังกฤษโดย Anderson, S.; Magannon, M.; and Wijeyewardene, G. (1990) แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ บันทึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ละว้าในเรื่องสถานที่แห่งหนึ่งชื่อลัวะในแดนกะเหรี่ยง (Notes on Lawa history concerning a place named Lua' (Lawa) in Karen country) และความเรียงเกี่ยวกับวิวัฒนาการของระบบการเมืองของไทย (Essay on the evolution of Thai political systems) โดยส่วนแรกเป็นการเสริมไว้ในส่วนที่สอง โดยศึกษาด้านานหลายฉบับ รวมทั้งนิทานและความเชื่อในท้องถิ่น โดยลัวะเป็นชาวพื้นเมือง หนีชนป่าเถื่อน มีอารยธรรม และมีความเจริญถึงขั้นตั้งรัฐของตนเอง ส่วนที่สองเหมือนที่นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้สรุปไว้ในบทความเรื่องคนไทยมาจากไหนด้วย และคนไทยอยู่ที่นี้ด้วย และเมื่อดูเผิน ๆ แล้ว สังคมไทยจะแบ่งคนไทยให้เป็นนาย ส่วนคนชาติพันธุ์อื่นที่ถูกยึดครองเป็นบ่าว แม้แต่อุดมการณ์ คือ นิทานกำเนิดก็แยกคนไทยออกจากชาติพันธุ์อื่น และเชื่อว่าชนชั้นเจ้าถือกำเนิดมาจากแดน ที่ดินซึ่งแต่เดิมมาถือว่าไม่ใช่ของพวกเขาเพียงทั่ว หรือแม้แต่ของเจ้า หากเป็นกรรมสิทธิ์ร่วมกันของชุมชนเมือง ทุกคนมีสิทธิ์ในการใช้ ครั้นเมื่อกลายเป็นราชอาณาจักรแล้ว เจ้าเมืองก็อ้างกรรมสิทธิ์เอาที่ดินทั้งหมดเป็นของตนแต่ผู้เดียว

Dang Nghiem Van (1990 : 69-82) บทความเรื่อง The Lac Muong (Territorial Pillar) A Power Fetish of Thai Seigneurs. ความว่า ผู้ปกครองเมืองที่เรียกว่า นา (An Nha) หรือเจ้าเมือง (Chao Muong) หรือท้าวเมือง (Tao Muong) มีอำนาจควบคุมผลประโยชน์ทั้งหมดภายในเมือง ชาวไทดำเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ บนฟ้าเป็นที่อยู่ของแกน ซึ่งมีทั้งหมดหลายองค์ โดยมีแกนหลวงเป็นเทพสูงสุด ส่วนบนพื้นดินมีผีอาศัยอยู่ในทุก ๆ แห่ง นอกจากนั้นชาวไทดำยังเชื่อว่า

- ชนชั้นปกครองมีบรรพบุรุษ คือ แกนหลวง ที่มีที่มาต่างจากสามัญชน และถูกแต่งตั้งจากแกนหลวงให้เป็นผู้นำ เมื่อทั้งคนชั้นสามัญและปกครองเสียชีวิต ขวัญในร่างกายจะแยกเป็น 3 ส่วน โดยส่วนที่ 4 จะไปอยู่ ณ ดินแดนหลังความตาย (heaven) ตามสถานะทางสังคมแยกได้เป็น 3 ชั้น คือ เรือนพานหลวง (Lien Pan Luong) เรือนพานน้อย (Lien Pan Noi) และด้าดอย (Dam Doi) ส่วนที่ 2 ไปอาศัยอยู่ตามป่าเขา และส่วนที่ 3 ไปสิงสถิตย์อยู่ที่เสามีเรือนของลูกหลาน

- แต่ละเมือง ก่อนฤดูการเพาะปลูก จะต้องมีพิธีเสนผีเมืองทุกปี

- หลักเมือง คือ สัญลักษณ์แสดงอำนาจของชนชั้นปกครอง และอาจจะหมายถึงของชุมชนทุกปีที่มีการประกอบพิธีเสนผีเมือง จะมีพิธีทำหลักเมืองเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งให้แก่หลักเมืองหรือเจ้าผู้ปกครอง พร้อมอธิบายขั้นตอนการทำหลักเมือง

- พร้อมทั้งอธิบายความหมาย ความสำคัญของเสาเอกและเตาไฟ และขั้นตอนการยกเสาเอกของเรือนไทดำ สิบสองจุไท

Le Ngoc Thang (1990 : 218-224) บทความเรื่อง Traditional Clothing of The Thais Living in Vietnam. อธิบายเสื้อผ้าของคนไทกลุ่ม Thai เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย (a product of ethnic culture) ที่ยังมีระบบเศรษฐกิจแบบก่อนระบบอุตสาหกรรม (pre-industrial) และแบบพึ่งตนเอง (self-sufficing) และเสื้อผ้ายังทำหน้าที่ทางสังคม (Thai Clothing's social functions) กล่าวคือ เมื่อระหว่างเป็นแรงงานประจำวัน ประกอบพิธีเสนบ้าน เสนเมือง หรือเข้าสู่งานแต่งงาน ลักษณะของเสื้อผ้าจะแตกต่างกัน นอกจากนั้นเสื้อผ้ายังแสดงออกถึงความแตกต่างระหว่างคนไทกลุ่มต่าง ๆ เช่น คนไทขาว คนไทดำ และแสดงถึงระดับทางชนชั้นที่ต่างกันอีกด้วย

Pham Nhu Cuong (1990 : 198-209) บทความเรื่อง Role and Place of Tay Thai Inhabitants in Vietnam : A Programme for Thai Studies. ได้อธิบายการแบ่งประเภทของคนไทในเวียดนามออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มที่อยู่ฟากตะวันออกของแม่น้ำแดง เรียกว่า Tay และกลุ่มที่อยู่ฟากตะวันตกของแม่น้ำแดง เรียกว่า Thai กลุ่ม Thai ในเวียดนามมีจำนวนประมาณ 600,000 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ไทขาวและไทดำ ส่วนกลุ่ม Tay มีจำนวนประมาณ 550,000 คน ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจีน และกล่าวว่า วัฒนธรรมข้าวนาดำของชาวเวียดนามเกิดจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่มมอญ-เขมร (Mon-Hhmer) และไท (Thai)

Piper, J. M. (1992) หนังสือเรื่อง Bamboo and Rattan : Traditional Uses and Beliefs. อธิบายเกี่ยวกับต้นไม้และหวายในแง่ต่าง ๆ คือ ลักษณะทั่วไป ประเภท ถิ่นฐาน ภูมิประเทศที่เหมาะสม ประโยชน์ใช้สอย และวงจรชีวิต ตลอดจนข้อแตกต่างระหว่างไม้และหวาย

Placzek, J. A. (1990 : 48-68) บทความเรื่อง Phii Miang : Black Thai Symbols of State and Leadership. พยายามที่จะอธิบายข้อแตกต่างระหว่างมีเมืองและหลักเมือง โดยอธิบายว่า มีเมืองคือ วิญญาณของบรรพชนคนแรกที่สร้างเมือง (First Settler) ทำหน้าที่ดูแลและรักษาเมืองมาจากคนไทดำตระกูล ลอคำ ขณะที่หลักเมืองยังหาข้อสรุปไม่ได้ว่ามาจากคนไทดำตระกูล ลอ ซึ่งเป็นบรรพชนคนที่สองที่ช่วยสร้างเมือง (Second Settler) หรือเป็นตัวแทนของเจ้าเมือง ผู้ปกครองปัจจุบัน ซึ่งมาจากตระกูล ลอคำ และจะมีการเปลี่ยนหลักเมืองทุกครั้ง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเจ้าเมืองหรือตระกูลของเจ้าเมือง โดยใช้เสาไม้เป็นสัญลักษณ์แทนหลักเมือง

Sams, B. F. (1988 : 100-120) บทความ "Black Tai and Lao Song Dam : The Divergence of Ethnocultural Identities" (1988 : 100-120) กล่าวว่า ไทดำในเวียดนาม มีลักษณะเฉพาะตัว ทั้งการนับถือผีที่เรียกว่า animism และรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น มีลักษณะอนุรักษนิยมมากกว่ากลุ่มอื่น ทำให้เป็นกลุ่มที่มีวิถีแบบไทดั้งเดิมมากที่สุดในกลุ่มคนไท ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งมีระบบความเชื่อและภาษาที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียน้อยที่สุด และได้รับอิทธิพลจากเวียดนามน้อยที่สุด เมื่อเทียบกับกลุ่มของคนไทในเวียดนามด้วยกัน เมื่อไทดำถูกกวาดต้อนเข้าสู่ดินแดนประเทศไทย ณ จังหวัดเพชรบุรี โดยทำหน้าที่เป็นหมู่บ้านที่สนับสนุนแรงงาน และถือว่าเป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่มักจะตั้งหมู่บ้านแยกจากกลุ่มคนไทย (สยาม) และแต่งงานกันเฉพาะในกลุ่มของตนเอง และจังหวัดเพชรบุรี ทำหน้าที่เสมือนเป็นบ้านเมืองเดิม (home land) ของคนไทดำในประเทศไทย แทนที่สิบสองจุไทในเวียดนาม เพราะลูกหลานไทดำในประเทศไทยสมัยปัจจุบันมีบรรพบุรุษถือกำเนิดที่จังหวัดเพชรบุรี

Schrock, J. L., et al. (1972 : 36-73) The Black Tai "หนังสือ Minority Groups in North Vietnam เป็นหนังสือที่อธิบายเกี่ยวกับชนเผ่าต่าง ๆ ทางภาคเหนือของเวียดนาม แต่เนื่องจากเป็นการศึกษากลุ่มคนไทดำ จึงเลือกเฉพาะตอนของคนไทดำ โดยหนังสือได้อธิบายเกี่ยวกับคนไทดำในแง่ต่าง ๆ คือ

- ลักษณะทั่วไป ได้แก่ ชื่อ ตีนฐาน
- ภูมิลักษณ์ ได้แก่ ภาษา ที่มาจากตำนาน ประวัติศาสตร์ ลักษณะชุมชน
- บุคลิกส่วนตัว
- โครงสร้างทางสังคม ได้แก่ ระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติ โครงสร้างทางครอบครัว วัฒนธรรมการแต่งงาน สถานะของสตรีในสังคม ความตายและพิธีศพ และการศึกษา
- การแต่งกาย และข้อห้ามต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น เกี่ยวกับการแต่งงาน การกิน เป็นต้น
- ความเชื่อ
- ระบบเศรษฐกิจ
- และ - ระบบการปกครอง

Terwiel, B. J. (1981) หนังสือ The Tai of Assam and Ancient Tai ritual Vol.1 อธิบายเกี่ยวกับคนไทและคนไทอัสสัม เริ่มด้วยอธิบายที่ตั้งถิ่นฐานของคนไทกลุ่มต่าง ๆ และคนไทอัสสัมใน

อินเดีย คนไท้อัสสัมประกอบด้วยคนไทกลุ่มต่าง ๆ คือ ไทอาหม (Ahom) ไทคำยาง (Khamyang) ไทพาคี (Phakey) ไทคำตี (Khamti) ฯลฯ ตลอดจนอธิบายพิธีกรรมที่เกี่ยวกับช่วงชีวิตเริ่มต้นของคนไท้อัสสัม เช่น การเกิด การอยู่ไฟ ทรงผม ชื่อ เป็นต้น และพิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับจิตใจ เช่น การเรียกขวัญ ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ จำนวนขวัญในร่างกายมนุษย์ ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญข้าว ฯลฯ และขยายวงกว้างโดยเปรียบเทียบกับคนไทกลุ่มต่าง ๆ เช่น ไทฉาน ไทลื้อ ไทยวน ไทดำ ไทขาว ฯลฯ ในเรื่องขวัญ พิธีแต่งงาน ตลอดจนพิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับความตาย

Terwiel, B. J. (1981) หนังสือ The Tai of Assam and Ancient Tai ritual Vol.2 อธิบายพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเสกสัตว์เพื่อบูชาเทพเจ้าของคนไท้อัสสัมกลุ่มต่าง ๆ เช่น คนไทคำยาง (Khamyang) ได้แก่ พิธีเสกมีเมือง เสกมีฟ้า เสกมีเรือน คนไทพาคี (Phakey) ได้แก่ พิธีเสกเสื่อเมือง เสกมีสูง คนไทคำตี (Khamti) ได้แก่ พิธีเสกมีเมือง คนไทอาหม ได้แก่ พิธีเสกมีแม่ท้าว เสกช้างแม่ นาง เสกมีบรรพบุรุษ ฯลฯ และขยายวงกว้างเปรียบเทียบกับคนไทกลุ่มต่าง ๆ เช่น คนไทฉาน ไทลื้อ ไทยวน ไทดำ ไทขาว ฯลฯ ตลอดจนชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียง เช่น คะฉิ่น อาซา กะเหรี่ยง ม้ง จีน เขมร ฯลฯ นอกจากนั้นยังเปรียบเทียบเรื่องการนับเวลาของคนไทกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ อีกด้วย

จากปริทัศน์วรรณกรรมข้างต้น ทำให้มองเห็นภาพรวมลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ ฯลฯ ของไทดำในเวียดนามและไทย แต่วรรณกรรมที่ศึกษาเฉพาะลักษณะของเรือนไทดำที่เป็นเรือนพื้นถิ่นหรือสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture) ยังคงมีน้อยมาก และพบว่ามีความคิดเกี่ยวกับการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่น่าสนใจ คือ

วิวัฒน์ เตมียพันธ์ (2534 : 1-35) บทความ "โลกทัศน์ล้านนาและเอกลักษณ์ทางสภาพแวดล้อมกายภาพของแหล่งทำนกออาศัยและเรือนล้านนา" กล่าวว่า เรือนพื้นถิ่นเป็นแหล่งศูนย์กลางที่สะท้อนถึงเนื้อความของวัฒนธรรมในแต่ละสังคม ซึ่งหมายถึง พฤติกรรม คติความเชื่อ และพิธีกรรม และถ้าหากศึกษาเรือนพื้นถิ่นในเชิงระบบการก่อสร้าง การจัดแบ่งพื้นที่สนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน การดำรงชีพทางกายภาพอันเป็นเนื้อแท้โดยตรงทางสถาปัตยกรรมล้วน ๆ เพียงด้านเดียว ย่อมเป็นวิธีการที่ไม่กว้างขวาง ครอบคลุมความหมายได้ทั้งหมด เพราะสถาปัตยกรรมมิใช่ผลผลิตทางการแก้ปัญหาด้านเทคนิควิทยาการก่อสร้างเท่านั้น แต่สถาปัตยกรรมก็ยังเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ และความต้องการที่อยู่เหนือสภาวะทางกายภาพ อันเป็นความต้องการที่ลึกลับเพื่อหวังจัดความกลัว และสร้างความหวังอันเป็นอุดมคติของวิถีชีวิต ที่เป็นระบบความเชื่อต่ออำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นความต้องการเหนือความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์

Waterson, R. (1990) หนังสือ The Living House : An Anthropology of Architecture in South East Asia กล่าวว่า สถาปัตยกรรมไม่ใช่เพียงที่กันแดดลม อันเกิดจากองค์ประกอบทางโครงสร้างเท่านั้น หากเป็นภาพสะท้อนของมนุษย์ผู้สร้างและผู้อยู่อาศัย จึงพยายามที่จะศึกษาสถาปัตยกรรมในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในแง่มนุษยศาสตร์ (Anthropology) เพื่อจะอธิบายที่มารูปทรงและพื้นที่ใช้สอย โดยศึกษาในแง่เทคโนโลยี โลกทัศน์ (cosmological) ความเชื่อ ระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย ซึ่งมีผลต่อลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยและรูปทรงทางสถาปัตยกรรม

นอกจากนั้นยังพบว่า มีการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ใช้แนวทางดังกล่าวในการศึกษาตัวอย่างเช่น

Tooker, D.E. (1990 : 83-85) บทความ "Some Continuities in communication of hierarchy in Tai (Dai) and non-Tai (Akha/Hani) Groups". ที่ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเรือนของคนไทภาคเหนือและข่า พบว่า ไม่มีความแตกต่างในระบบวิธีการก่อสร้าง แต่เรือนไทภาคเหนือจะหันทิศตามตะวัน และหันหัวนอนไปทางทิศตะวันออก ขณะที่เรือนข่าไม่มีการกำหนดทิศของเรือน แต่ต้องหันหัวนอนไปส่วนเหนือของเรือน (upper side of the house) ซึ่งเรือนทั้งสองประเภทหัวนอนจะต้องชี้ไปทางหิ้งบูชาบรรพบุรุษ (ancestral shrine) เสมอ

Bernot, L.. (1982 : 41-48) บทความ "The Two-door House : the Intha Example from Burma" พบว่า เรือนของชาว Intha ในพม่ามักจะประกอบด้วย 2 ประตูเสมอ คือ ด้านหน้าและหลัง โดยเป็นการแบ่งระหว่างคนเป็นกับคนตาย หรือระหว่างชายและหญิง

Clement, P. บทความ "The Spatial Organization of the Lao House" (1982 : 62-70) เป็นการศึกษาแง่มุมต่าง ๆ เช่น ลักษณะทางกายภาพ สังคม พิธีกรรม และพื้นที่ใช้สอย เพื่ออธิบายระบบการวางตำแหน่งต่าง ๆ ภายในเรือนของชาวลาว ซึ่งได้แก่

1. ระบบการจัดทิศ (the orientation system) หมู่บ้านลาว มักจะตั้งติดแม่น้ำ แม่น้ำมี 2 ทิศทาง คือ ต้นแม่น้ำ เรียกว่า หัว และปลายแม่น้ำ เรียกว่า ปลาย

2. ทิศของเรือน (the Orientation rules of the house) จากการแบ่งทิศของแม่น้ำเป็นหัวและปลาย เรือนที่ตั้งบริเวณหัว มักเป็นกลุ่มเรือนที่สร้างอยู่ก่อน ส่วนเรือนที่อยู่ปลายแม่น้ำมักจะเป็นกลุ่มเรือนที่เกิดจากการขยายหรืออพยพเข้ามาอยู่ใหม่ และสันหลังคา มักจะขนานไปตามลำน้ำ

3. การแบ่งทิศภายในเรือน (the internal orientation) สันหลังคาแบ่งพื้นที่ภายในเรือน ออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ส่วนบน (upper side) และส่วนล่าง (lower side) โดยพื้นที่ส่วนบนเป็นส่วนนอน ขณะที่ส่วนล่างเป็นทางเดินหรือเป็นที่นอนของคนตาย

4. ทิศของเรือนและบันได (the rules of access and moving through the house) บันไดวางตั้งฉากกับพื้นที่ส่วนนอน

5. การจัดพื้นที่ระหว่างเรือน (rules of space structuring) จะไม่หันปลายเท้าเมื่อนอนขึ้นไปในทิศหัวนอนของเรือนอีกหลังหนึ่ง ทำให้กลุ่มเรือนต่างหันด้านหน้าหรือด้านหลังเข้าหากัน

นอกจากนั้น ยังมีแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่น่าสนใจ ได้แก่

วิวัฒน์ เตมียพันธ์ (2530 : 117-127) บทความ "แนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น" ที่ให้แนวทางในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบที่เป็นระบบและขั้นตอน ดังนี้คือ

ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย ซึ่งมีผลต่อลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยและรูปทรงทางสถาปัตยกรรม

นอกจากนั้นยังพบว่า มีการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ใช้แนวทางดังกล่าวในการศึกษาดังตัวอย่างเช่น

Tooker, D.E. (1990 : 83-85) บทความ "Some Continuities in communication of hierarchy in Tai (Dai) and non-Tai (Akha/Hani) Groups". ที่ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเรือนของคนไทภาคเหนือและข่า พบว่า ไม่มีความแตกต่างในระบอบวิธีการก่อสร้าง แต่เรือนไทภาคเหนือจะหันทิศตามตะวัน และหันหัวนอนไปทางทิศตะวันออก ขณะที่เรือนข่าไม่มีการกำหนดทิศของเรือน แต่ต้องหันหัวนอนไปส่วนเหนือของเรือน (upper side of the house) ซึ่งเรือนทั้งสองประเภทหัวนอนจะต้องชี้ไปทางฝั่งบูชาบรรพบุรุษ (ancestral shrine) เสมอ

Bernot, L.. (1982 : 41-48) บทความ "The Two-door House : the Intha Example from Burma" พบว่า เรือนของชาว Intha ในพม่ามักจะประกอบด้วย 2 ประตูเสมอ คือ ด้านหน้าและหลัง โดยเป็นการแบ่งระหว่างคนเป็นกับคนตาย หรือระหว่างชายและหญิง

Clement, P. บทความ "The Spatial Organization of the Lao House" (1982 : 62-70) เป็นการศึกษาแง่มุมต่าง ๆ เช่น ลักษณะทางกายภาพ สังคม พิธีกรรม และพื้นที่ใช้สอย เพื่ออธิบายระบบการวางตำแหน่งต่าง ๆ ภายในเรือนของชาวลาว ซึ่งได้แก่

1. ระบบการจัดทิศ (the orientation system) หมู่บ้านลาว มักจะตั้งติดแม่น้ำ แม่น้ำมี 2 ทิศทาง คือ ต้นแม่น้ำ เรียกว่า หัว และปลายแม่น้ำ เรียกว่า ปลาย

2. ทิศของเรือน (the Orientation rules of the house) จากการแบ่งทิศของแม่น้ำเป็นหัวและปลาย เรือนที่ตั้งบริเวณหัว มักเป็นกลุ่มเรือนที่สร้างอยู่ก่อน ส่วนเรือนที่อยู่ปลายแม่น้ำมักจะเป็นกลุ่มเรือนที่เกิดจากการขยายหรืออพยพเข้ามาอยู่ใหม่ และสันหลังคา มักจะขนานไปตามลำน้ำ

3. การแบ่งทิศภายในเรือน (the internal orientation) สันหลังคาแบ่งพื้นที่ภายในเรือน ออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ส่วนบน (upper side) และส่วนล่าง (lower side) โดยพื้นที่ส่วนบนเป็นส่วนนอน ขณะที่ส่วนล่างเป็นทางเดินหรือเป็นที่นอนของคนตาย

4. ทิศของเรือนและบันได (the rules of access and moving through the house) บันไดวางตั้งฉากกับพื้นที่ส่วนนอน

5. การจัดพื้นที่ระหว่างเรือน (rules of space structuring) จะไม่หันปลายเท้าเหมือนนอนชี้ไปในทิศหัวนอนของเรือนอีกหลังหนึ่ง ทำให้กลุ่มเรือนต่างหันด้านหน้าหรือด้านหลังเข้าหากัน

นอกจากนั้น ยังมีแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่น่าสนใจ ได้แก่

จิวัฒน์ เตมียพันธ์ (2530 : 117-127) บทความ "แนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น" ที่ให้แนวทางในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบที่เป็นระบบและขั้นตอน ดังนี้คือ

- แบ่งประเภทของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ศึกษา สักรวจท้องถิ่นที่ตั้ง ภูมิอากาศ สภาพทางธรณีวิทยา ศึกษา รายละเอียดของส่วนประกอบของอาคารจากวัสดุและวิธีการก่อสร้าง และนำเอาข้อมูลมาเขียนแบบรายละเอียดเป็นแปลน รูปตัด รูปด้าน รูป isometric หรือทัศนียภาพ

และ - วิเคราะห์ผลทั้งในแง่เนื้อที่ใช้สอย ความสัมพันธ์ของเนื้อที่ใช้สอย กับพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน ระบบโครงสร้าง วัสดุ ตลอดจนการวางพื้นที่ใช้สอยกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ และทิศทางของแดดลม

Rapoport, A. (1969) หนังสือ House Form and Culture. เป็นการศึกษาที่พยายามจะอธิบายที่มาของรูปทรงของสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมและพื้นถิ่น (Primitive and Vernacular Architecture) โดยผสมผสานศาสตร์ของความรู้ต่าง ๆ เช่น สถาปัตยกรรม (Architecture), วัฒนธรรม (Cultural Geography) ประวัติศาสตร์ (History),ผังเมือง (City Planning), มนุษยวิทยา (Anthropology, Ethnography), การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Cross-Cultural Studies) และพฤติกรรม (behavioral sciences)

ซึ่งพอจะสรุปที่มาของรูปทรงสถาปัตยกรรม เกิดจาก

- ปัจจัยทางกายภาพ (Physical ones) ได้แก่ ภูมิอากาศและความต้องการที่กันแดดฝน วัสดุและเทคโนโลยี และที่ตั้ง
- ปัจจัยทางสังคม (Social ones) ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ ความต้องการความปลอดภัย และความเชื่อ
- ปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม (Socio-cultural ones) ได้แก่ ความต้องการพื้นฐาน ลักษณะครอบครัว สถานะของสตรี ความเป็นส่วนตัว และความสัมพันธ์ทางสังคม

สรุป

จากปริทัศน์วรรณกรรมและแนวความคิดข้างต้น ทำให้ได้แนวความคิดในการศึกษาเรือนไทดำ กรณีศึกษาเพชรบุรีว่านอกจากจะเป็นการศึกษาพัฒนาการของเรือนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันแล้ว ยังวิเคราะห์ถึงที่มาของรูปทรงและการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน ตามแนวความคิดของ Rapoport A. โดยใช้ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ฯลฯ ของไทดำ ที่ได้จากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ คนในท้องถิ่น และการเข้าไปสังเกตการณ์ มาอธิบายตามแนวทางของ จีวีธน์ เดมียพันธ์ ที่กล่าวว่า การศึกษาโดยตรงทางสถาปัตยกรรมล้วน ๆ เพียงอย่างเดียวย่อมเป็นวิธีการที่ไม่กว้างขวางครอบคลุมความหมายได้หมด เพราะสถาปัตยกรรมมิใช่ผลผลิตทางการแก้ปัญหาด้านเทคนิค วิธีการก่อสร้างเท่านั้น แต่สถาปัตยกรรมยังสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ และเนื้อหาทางวัฒนธรรมของคนในแต่ละสังคมอีกด้วย